

Jan Kluza

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

jan.kluza@hotmail.com; ORCID: 0000-0002-0929-6093

Glosa krytyczna do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2016 r., I KZP 15/15¹

<http://dx.doi.org/10.12775/SIT.2018.024>

28 stycznia 2016 r. Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów w trybie art. 441 § 2 k.p.k. podjął uchwałę rozstrzygającą zagadnienie prawne, czy do przestępstw określonych w art. 56 ust. 1 i 3 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii² ma zastosowanie art. 113 k.k. Stwierdził, że: „Do przestępstw z art. 56 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. Nr 179 poz. 1485) popełnionych przez sprawcę, który działa wyłącznie poza granicami Polski ma zastosowanie art. 113 k.k.”.

Orzeczenie to zapadło w następującym stanie faktycznym: Sąd Okręgowy w K. na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. umorzył postępowanie wobec oskarżonego o czyny z art. 56 ust. 1 i 3 u.p.n., uznając, że sprawca, który działał poza granicami Polski, nie może podlegać odpowiedzialności karnej za te czyny na podstawie polskich przepisów karnych. Postanowienie to zaskarżył prokurator (ówczesnej) Prokuratury Apelacyjnej, który zarzucił mu obrazę

¹ Lex nr 1963641.

² Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 224, dalej: u.p.n.).

przepisów prawa materialnego w postaci art. 109, 113 i 116 k.k. w związku z art. 56 ust. 1 u.p.n. Rozpoznający zażalenie prokuratora sąd apelacyjny uznał, że w sprawie wyłoniło się zagadnienie prawne wymagające zasadniczej wykładni ustawy, wobec czego przekazał je do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu. Skład trzech sędziów Sądu Najwyższego przekazał to zagadnienie powiększonemu składowi SN, uznając, że wymaga tego doniosłe znaczenie dla praktyki wymiaru sprawiedliwości.

W powyższej uchwale Sąd Najwyższy poruszył ważną kwestię związaną z nowym brzmieniem ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w kontekście zobowiązań międzynarodowych Rzeczypospolitej Polskiej – ich realizacji ma służyć m.in. art. 113 k.k. Nie można jednak zgodzić się z przedstawioną w niej tezą sądu oraz argumentami, jakimi dla jej udowodnienia się posłużył. Zagadnienie prawne w tej sprawie powstało w związku z odmiennym brzmieniem art. 56 u.p.n. (penalizującego wprowadzenie do obrotu środków odurzających) w stosunku do jego odpowiednika we wcześniejszej ustawie³ o przeciwdziałaniu narkomanii z 1997 r. Jej art. 43 penalizował wprowadzenie do obrotu środków odurzających „wbrew przepisom ustawy”. Tymczasem regulacja na gruncie nowej ustawy stanowi o wprowadzaniu do obrotu środków „wbrew przepisom art. 33–35, art. 37 i art. 40”. Sąd Najwyższy w głosowanej uchwale zauważa, że kwestia karalności czynu realizującego znamiona wprowadzania do obrotu substancji nielegalnych poza granicami RP była już przedmiotem orzecznictwa SN. Stwierdził on wówczas⁴, że „miejscem popełnienia czynu określonego w art. 43 ustawy [...] może być także terytorium państwa obcego. Znamię »wbrew przepisom ustawy« należy w takiej sytuacji rozumieć jako dotyczące przepisów ustawy obowiązującej w miejscu popełnienia czynu”, wobec czego „nie ma żadnych zasadniczych przeszkód, by traktować jako przestępstwo określony w tym przepisie czyn polegający na wprowadzeniu do obrotu narkotyków w innym niż Polska państwie, wbrew przepisom obowiązującej tam ustawy”. Jednocześnie jednak SN, uzasadnia-

³ Ustawa z dnia 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jednolity: Dz.U. z 2003 r. Nr 24, poz. 198).

⁴ Uchwała SN z dnia 21 maja 2004 r., I KZP 42/03, Lex nr 106641.

jąc, że pod pojęciem „ustawa” na gruncie dawnego art. 43 u.p.n. rozumieć należy także ustawodawstwo innych krajów, stwierdził hipotetycznie, że w razie dookreślenia tego terminu o określenia wskazujące *stricte* polską ustawę, to takie brzmienie przepisu wskazywałoby również na miejsce popełnienia czynu zabronionego jedynie na terytorium Polski, „ponieważ polskie ustawy regulujące jakiś fragment życia społecznego lub mające za cel rozwiązanie jakiegoś problemu społecznego (a w związku z tym posługujące się różnego rodzaju instrumentami reglamentacyjnymi) nie obowiązują poza terytorium państwa polskiego”. Wobec brzmienia nowego przepisu w ustawie z 2005 r. w kontekście stanowiska zajętego przez SN, wydawać by się mogło, że nie powinna powstać żadna rozbieżność co do terytorialnego zakresu stosowania nowej ustawy. Część doktryny jednak, a w ślad za nią Sąd Najwyższy, uważa, że takie rozwiązanie jest nie do pogodzenia z zobowiązaniami międzynarodowymi RP, wobec czego zmiana ta jest traktowana jako niebyła, co pojmowane było częstokroć odmiennie przez sądy niższego rzędu.

Podstawową kwestią dla rozważań Sądu Najwyższego w glosowanej uchwale była możliwość popełnienia czynu zabronionego z art. 56 u.p.n. poza terytorium RP, abstrahując od możliwości ukarania sprawcy na podstawie przepisów rozdziału XIII k.k. *Ratio legis* leżącym u podstaw ustanowienia czynu zabronionego określonego w art. 56 u.p.n. jest ochrona zdrowia publicznego, a jego naganność przejawia się w tym, że sprawca, wbrew przepisom art. 33–35 i 37 ustawy, wprowadza do obrotu środki odurzające, substancje psychotropowe lub słomę makową albo uczestniczy w takim obrocie⁵. Zdaniem SN określenie dobra prawnego w postaci ochrony zdrowia publicznego przemawia za tym, że typ ten nie ma charakteru wewnątrz krajowego. Nie jest to stanowisko trafne, ponieważ charakter chronionego dobra nie może przesądzać o terytorialnym zakresie stosowania norm karnych. Przyjęcie w polskiej ustawie, że czynność sprawcza musi być realizowana wbrew okre-

⁵ V. Konarska-Wrzosek, *Pozakodeksowe przestępstwa przeciwko zdrowiu*, w: *Szczególne dziedziny prawa karnego. Prawo karne wojskowe, skarbowe i pozakodeksowe. System prawa karnego*. Tom XI, red. M. Bojarski, Warszawa 2014, s. 445.

ślonym przepisom, oznacza, że czyn popełniony może być wyłącznie na terytorium RP⁶. Nie jest przekonujący pogląd SN wyrażony we wcześniejszym orzeczeniu, że pod pojęciem wskazanych w przepisie artykułów należy odpowiednio rozumieć stosowne postanowienia konwencji⁷. Prowadzi to do nieuzasadnionego rozszerzenia znamion czynu zabronionego za pomocą niedopuszczalnej w prawie karnym analogii na niekorzyść oskarżonego⁸. Dla przyjęcia odpowiedzialności sprawcy działającego za granicą nie można także wymagać, by postępował on zgodnie z przepisami rangi ustawowej obowiązującymi w innym kraju.

Artykuł 113 k.k. z kolei nie stwarza podstawy do stosowania przez polski sąd sankcjonowanej w innym państwie normy, której dyspozycję sprawca swoim zachowaniem zrealizował. Zgodnie z tym przepisem ustawę karną polską, przez co należy rozumieć wszelkie przepisy karne, stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca, którego nie postanowiono wydać, w razie popełnienia przez niego za granicą przestępstwa, do którego ściągania RP jest zobowiązana bądź to na podstawie umowy międzynarodowej, bądź to na podstawie statutu rzymskiego. Zasada represji wszechświatowej oznacza pociągnięcie do odpowiedzialności sprawcy bez względu na jego obywatelstwo i niezależnie od miejsca popełnienia przestępstwa. Wobec takiej osoby stosuje się prawo polskie, co oznacza, że zachowanie sprawcy musi realizować znamiona przewidziane za to przestępstwo w polskiej ustawie⁹. Zachowana musi być zatem tożsamość między zobowiązaniem konwencyjnym do ścigania określonych przestępstw, a treścią polskiej ustawy karnej implementującej dany typ. Z reguły konwencje nie pozostawiają państwom stronom swobody w kształtowaniu treści przepisu w zakresie zespołu jego

⁶ K. Łucarz, A. Muszyńska, *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz*, Warszawa 2008, komentarz do art. 56, teza nr III.8, wersja elektroniczna Lex (dostęp: 10.07.2017 r.).

⁷ Wyrok SN z dnia 20 października 2011 r., III KK 120/11, Lex nr 1101661.

⁸ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013, s. 118.

⁹ P. Czarnecki, P. Hofmański, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016, komentarz do art. 113, teza nr 5, wersja elektroniczna Lex (dostęp: 10.07.2017 r.).

znamion, co ma na celu wykluczenie zbytnej różnorodności na tym polu, wobec czego państwa strony układu wprowadzają określone zachowania do katalogu czynów zabronionych, określając grożącą za dany czyn sankcję¹⁰. Tak jednak nie zawsze musi być. Czyn zabroniony ścigany na podstawie zobowiązania płynącego z konwencji stanowi taki sam czyn zabroniony jak „przestępstwa powszechnie” w krajowym porządku prawnym, wobec czego znajdują do nich zastosowanie wszelkie zasady odpowiedzialności karnej, w tym zakaz retroakcji działania norm karnych (art. 42 ust. 1 Konstytucji), ponieważ ukaranie za czyn, który nie stanowił przestępstwa na podstawie ustawy krajowej, jest możliwe tylko wtedy, gdy stanowił on przestępstwo w myśl obowiązującego (sic!) prawa międzynarodowego. Zastosowanie wobec takich przestępstw znajdują również zasada wyłączności ustawy w stanowieniu norm karnych oraz zasada dostatecznej określoności przepisów karnych, które wymagają, by normy te były obiektywnie zrozumiałe i stanowione w drodze ustawy, co ma gwarantować ich abstrakcyjny i generalny charakter. Możliwa jest jednak sytuacja, w której materialna podstawa przestępstwa konwencyjnego nie odpowiada treści zobowiązania zeń płynącego. W takiej jednak sytuacji w miejsce nieodpowiadającemu zobowiązaniu konwencji przepisowi lub jego części nie może wejść odpowiedni zapis tej umowy, ponieważ ustawa, która ją implementuje, powoduje jej zastąpienie. W Konstytucji brak jest przepisu, który na wzór jej art. 8 ust. 2 uzasadniałby stosowanie umowy międzynarodowej bezpośrednio. Umowa międzynarodowa może być źródłem norm karnych, jeżeli została ratyfikowana za zgodą parlamentu wyrażoną w ustawie lub w wyniku przekazania organizacji międzynarodowej kompetencji państwowych w trybie art. 90 Konstytucji¹¹, również jednak w takim przypadku koniecznym elementem w ścieżce legislacyjnej jest ustawa. Wobec tego niezgodność przepisów krajowych z zobowiązaniami nie może powodować negatywnych skutków dla

¹⁰ Ibidem.

¹¹ P. Karlik, T. Sroka, P. Wiliński, w: *Konstytucja RP*. Tom I. *Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, komentarz do art. 42, teza nr 96, wersja elektroniczna Legalis (dostęp: 10.07.2017 r.).

oskarżonego, w szczególności nie może prowadzić do modyfikacji znamion przedmiotowych typu czynu zabronionego.

Zgodzić trzeba się z Sądem Najwyższym, który stwierdza, że postanowienia konwencji międzynarodowej nie stanowią wystarczającej podstawy do skazania za przestępstwo z tego względu, że nie są one dość precyzyjne, kompletne ani nie zawierają sankcji karnej. Sąd Najwyższy nietrafnie jednak twierdzi, że rozszerzające stosowanie art. 56 ust. 1 i 3 u.p.n. na czyny popełnione za granicą jest uzasadnione wątpliwościami co do zgodności przepisu z międzynarodowymi konwencjami¹², które zobowiązują państwa strony do tego, aby w swoim porządku prawnym przewidzieć przestępstwa związane z obrotem środkami odurzającymi, w tym czyny popełnione za granicą. Niezgodność przepisu ustawy z międzynarodowym zobowiązaniem do jego ustanowienia nie może uzasadniać rozszerzania jego zakresu, gdyż jak była o tym mowa, umowa międzynarodowa nie może być stosowana wprost przez sąd krajowy ze względu na brak jej samowykonalnego charakteru. Odmierna jest również funkcja art. 113 k.k., który nie może stanowić punktu odesłania do znamion zawartych w umowie międzynarodowej. SN wchodzi w tej sytuacji bowiem w rolę legislatora, który próbuje naprawić błąd ustawodawcy. Tymczasem SN powinien zasygnalizować parlamentowi konieczność zmian w tym zakresie lub doprowadzić do stwierdzenia niekonstytucyjności przepisu przed Trybunałem Konstytucyjnym zgodnie z art. 188 pkt 2 Konstytucji. W obecnym kryzysie funkcjonowania TK zastanowić można by się nad koncepcją rozproszonej kontroli konstytucyjności ustaw, niemniej nie jest uzasadnione rozszerzające stosowanie przepisów prawa karnego, ponieważ również samo w sobie jest niezgodne z Konstytucją.

Stwierdzić zatem należy, że głosowana uchwała Sądu Najwyższego oparta została na w gruncie rzeczy błędnych założeniach. SN, w ob-

¹² Jednolita konwencja o środkach odurzających z 1961 r., sporządzona w Nowym Jorku dnia 30 marca 1961 r., Dz.U. z 1966 r. Nr 45, poz. 277; Konwencja o substancjach psychotropowych, sporządzona w Wiedniu dnia 21 lutego 1971 r. (Dz.U. z 1976 r. Nr 31, poz. 180); Konwencja Narodów Zjednoczonych o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi, sporządzona w Wiedniu dnia 20 grudnia 1988 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 15, poz. 69).

liczu konfliktu między ustawą a umową międzynarodową, dokonał niedopuszczalnej wykładni przepisu, posługując się argumentami, które w sposób oczywisty nie są do pogodzenia z treścią przepisu art. 56 ust. 1 i 3 u.p.n., ponieważ SN wyodrębnił z niej znamiona strony przedmiotowej, tych jednak w rzeczy samej w przepisie jest brak. Wykładnia celowościowa zgodności przepisu z konwencjami nie może w tym przypadku wziąć prymatu nad wykładnią językową i systemową, które przemawiają za wąskim, krajowym stosowaniem przepisu. Teoretycznie stosunkowo łatwy jest do usunięcia stan niezgodności między polską ustawą a założeniami konwencji, wystarczy w tym celu dokonać nowelizacji przepisu, która rozszerzyłaby zakres jego stosowania. Jak już jednak była mowa, musi tego dokonać parlament w drodze ustawy zmieniającej stosowanie do zasad płynących z techniki prawodawczej¹³, a nie Sąd Najwyższy poprzez niedopuszczalną wykładnię rozszerzającą.

STRESZCZENIE

Glosa krytyczna do uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2016 r., I KZP 15/15

Glosa dotyczy uchwały Sądu Najwyższego rozstrzygającej zagadnienie prawne dotyczące zakresu miejscowego stosowania polskich przepisów karnych zawartych w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii w stosunku do sprawców działających za granicą. Wątpliwości na tym tle powstały w związku z nowelizacją wyżej wspomnianej ustawy. Stanowisko SN należy ocenić krytycznie z powodu zakazu rozszerzającej wykładni norm prawa karnego.

Słowa kluczowe: popełnienie czynu za granicą; przeciwdziałanie narkomanii; wykładnia przepisów karnych.

¹³ Zob. w szczególności § 82 i § 85 ust. 1 Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r., poz. 283).

SUMMARY

The critical gloss to the resolution of seven judges
of the Supreme Court of 28th January 2016,
I KZP 15/15

The gloss concerns the resolution of the Supreme Court deciding the legal issue regarding the scope of local application of Polish criminal provisions contained in the act of counteracting drug addiction in relation to perpetrators, which committed a crime abroad. Doubts about on this background arose in connection with the amendment to the aforementioned act. The position of the Supreme Court must be criticized because of the ban on the broadening interpretation of criminal law norms.

Keywords: commission of a crime abroad; counteracting drug addiction; interpretation of criminal provisions

BIBLIOGRAFIA

- Filar M. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Konarska-Wrzošek V., *Pozakodeksowe przestępstwa przeciwko zdrowiu*, w: *Szczególne dziedziny prawa karnego. Prawo karne wojskowe, skarbowe i pozakodeksowe. System prawa karnego*, Tom XI, red. T. Bojarski, Warszawa 2014.
- Łuczarsz K., Muszyńska A., *Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Safjan M., Bosek L. (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa 2016.
- Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013.